

блеме, являются особенности эволюции, количественные и качественные показатели форм присущие потенклатурнім СССР в 1946–1964. Тоталитарной сущности и методы отбора аппаратных работников, которые не только способствовали демократизові режима, но и превратил его в консервативной "ColorBond, красный, despotični форма коммунистической диктатуры. Особенности приобретения устройства бюрократического персонала, методов работы и деятельности по управлению в контексте кадровой стратегии и тактики в коммунистической партии Украины.

Ключевые слова: Украинская ССР, Коммунистическая партия Украины, партийно-государственная номенклатура, кадровая политика, аппараты управления, партийные комитеты.

* * *

УДК 37(09)(477.51–25)“1954–1998”

Боровик М. А.
аспірант, Чернігівський національний педагогічний університет
(Україна, Чернігів), borovkk_nikolay.mail.ru

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО–МАТЕРІАЛЬНОЇ БАЗИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1954–1998 РР.)

На основі архівної джерельної бази проаналізовано етапи формування навчально–матеріальної бази Чернігівського педагогічного інституту протягом майже сорока чотирьох років його діяльності. Дослідження ґрунтується на принципах історизму, системності і об'єктивності. На підставі проведеного вивчення робляться висновки про здобутки і проблеми у вирішенні вказаного питання.

Ключові слова: Чернігівський педагогічний інститут, навчально–матеріальна база, кабінети, лабораторії, аудиторний фонд.

Серед ряду маловивчених питань української історії актуальним залишається вивчення історії вищих навчальних закладів, в тому числі й Чернігівського педагогічного інституту (1954–1998 рр.). Важливим у цьому плані є вивчення питання про формування навчально–матеріальної бази інституту, від якої значною мірою залежала якість підготовки педагогічних кадрів. Серед досліджень виокремимо розвідку 60–х років доцентів В. Кролевця, В. Черноуса, В. Шморгуна, об'єктом дослідження їх стала коротка історія навчального закладу [1]. Не обійшов увагою цю проблему професор Боровик А. М., у кількох публікаціях якого мова йшла про повернення Чернігівському педуніверситету приміщення колишньої духовної семінарії [2; 3]. Проте відсутнє комплексне вивчення вказаної теми. Метою даної статті є з'ясування проблем формування навчально–матеріальної бази Чернігівського педінституту за майже сорокачотирьохрічну історію його існування.

Перехід від учительського інституту до педагогічного відбувся наприкінці 1954 р. Новий статус інституту давав можливість випускати спеціалістів з вищою педагогічною освітою. Для виконання нових завдань потрібна була відповідна вищому навчальному закладу навчально–матеріальна база.

Формувалась вона на основі існуючої в учительському інституті. Ще у довоєнний період інститут розміщувався у будівлі по вул. Селюка, 34, колишньому помешканні духовної семінарії. Проте з початком війни у цій будівлі почав діяти військовий шпиталь. Інституту довелось перебазуватись до будівлі колишнього реального училища (нині кооперативний технікум). У роки війни обидва місця розташування інституту були зруйновані і потребували значних фінансових і матеріальних затрат. Рішенням Чернігівського облвиконкому від 13 листопада 1944 р. інституту було виділено приміщення по вул. Авіації, буд. 26 (колишня школа сліпих),

що дозволяло після трирічної перерви розпочати навчання в учительському інституті. 10 жовтня 1945 р. інститут отримав триповерховий корпус колишньої середньої школи №16 по вул. Ласалія, буд 1 (згодом – вул. Свердлова, 53, нині Гетьмана Полуботка, буд. 53), яке менше постраждало від руйнувань. Навіть отримавши у користування шкільне приміщення, керівництво інституту не втрачало надій повернутись до колишнього приміщення по вул. Селюка, 34. З цією метою воно неодноразово зверталось до Міністерства освіти УРСР з проханням відбудувати їх колишнє помешкання. Але коштів на відбудову не вистачало, і тому доводилось інституту ремонтувати шкільне приміщення і пристосовувати його для своїх потреб [2, с. 9].

На той час інститут мав необхідну кількість аудиторій та кабінетів, які могли забезпечити навчальний процес. Використовувались дві великі аудиторії, в яких були робочі місця для 75 студентів, шість аудиторій – для 50 студентів. Крім того, працювали кабінети марксизму–ленінізму, педагогіки, літератури і математики. При кафедрі фізики працювали лабораторії: механіко–теплова, електрики, оптики, фотолaboratorія і лабораторія шкільного експерименту. Були також навчальні майстерні – слюсарна і столярна. Як кабінети так і лабораторії були обладнані приладами для ведення навчального процесу, а майстерні – необхідним обладнанням та станками по металу і дереву. В майбутньому планувалось створити кабінети графіки, методики фізики, радіо та кіно лабораторії [4, арк. 3].

Важливу роль для педагогічного вузу мала бібліотека, в якій на той час нарахувалось 69 тис. екземплярів книг, журналів, брошур. Поповнення фондів бібліотеки здійснювалось шляхом придбання нових видань, а також за допомогою інших педвузів, які виділяли необхідну навчальну літературу у відповідності до розпорядження Міністерства освіти УРСР [4, арк. 4].

Проте бібліотечний фонд знаходився у занедбаному стані. Наявний фонд книг не відповідав інвентарній реєстрації. У бібліотеці налічувалась значна кількість книг, не потрібних інституту, тому їх було передано педагогічним училищам та іншим інститутам за їх профілем спеціальностей. Слабким місцем в роботі бібліотеки була відсутність читального залу.

Крім того, в інституті був відсутній спортивний зал, а заняття з фізичного виховання проходили у невеликій кімнаті, яка не відповідала існуючим вимогам. Фактично інститут не мав і гуртожитку. Невеличкий будинок у дворі інституту був пристосований для проживання 22 круглих сиріт.

Значні проблеми були з квартирами для викладачів через відсутність житлового фонду у вузі. Протягом 1954–1955 н.р. інституту було виділено 4 квартири.

Ще однією з проблем, яка існувала в матеріальній базі інституту, була недостатня забезпеченість транспортом. У лютому 1955 р. силами співробітників та студентів інституту був відремонтований знятий з реєстру за непридатністю автомобіль Форд–6. Разом з тим інститут мав ще 2–х коней. Але наявна кількість транспорту не давала змоги в повній мірі забезпечити господарські потреби навчального закладу [4, арк. 5].

Поступові зміни навчально–матеріальної бази відбулись уже в 1955–1956 н.р., коли були створені кабінети машинознавства, автосправи, методики фізики, елект-

ротехнічні та фото лабораторії. При кабінеті фізики створено лабораторію шкільного експерименту. Крім того, був змінений лаборантський склад кафедри фізики спеціалістами з електротехніки, кіно, фото і радіосправи [5, арк. 2].

За рік роботи педагогічного інституту відбулися зміни в роботі бібліотеки, фонди якої збільшились на 2837 екземплярів на суму 17282 крб. Працівники бібліотеки протягом навчального року здійснювали каталогізацію бібліотечного фонду, а також оновили комплектацію всіх кабінетів кафедр необхідною літературою [5, арк. 3].

У зв'язку з тим, що у 1957–1958 н.р. в інституті замість факультету мови і літератури був створений один з перших в Україні факультет підготовки учителів початкової школи, для забезпечення навчального процесу на ньому були створені кабінети природознавства, малювання, музики і співів. На їх обладнання було витрачено 36641 крб. [5, арк. 2].

Було розпочато роботи з організації навчально-дослідної ділянки площею 2,8 га. На площі 0,8 га закладений плодовий сад, а на іншій території висаджена захисна смуга та проведений посів сільськогосподарських культур. Крім того, вирощувалась колекція сільськогосподарських рослин 80 видів, закладена дендрологічна ділянка, де представлено 26 порід дерев та декоративних чагарників, у квітниках висаджено 12000 різних квітів [6, арк. 2].

Силами студентів добудовано до існуючих майстерень 2 кімнати загальною площею 120 м². Для кабінету машинознавства придбано трактор, сівалку та культиватор, а також кінознімальний апарат і 5 швейних машин. В цілому за весь навчальний рік витрачено 127336 крб. Відбулось покращення умов проживання студентів. Міська влада виділила будинок, в якому розмістили гуртожиток на 100 студентів, хоч він повною мірою не задовольняв потреб інституту. Значним недоліком було те, що меблі в аудиторіях були старими і недостатньо пристосованими для навчальної роботи [6, арк. 5].

Із збільшенням кількості студентів як денної, так і заочної форм навчання та повернення інститутських приміщень по вул. Селюка, 34 протягом 1957–1960 рр. до діючого на той час навчального корпусу було зроблено дві добудови – з актовим і спортивним залами та аудиторіями і кабінетами. Велику допомогу в будівництві інституту надали студенти. Кожна академічна група відпрацювала по 2,5 тис. годин. Перший корпус був введений в експлуатацію вже в 1959 р. У наступному році було завершено будівництво і другого корпусу. У них було розміщено 28 аудиторій, кабінетів і лабораторій площею 1632 м², актовий зал на 600 місць та великий спортивний зал площею 360 м². У новозбудованих корпусах розмістились фізичні лабораторії та кабінети, спортивні підсобні приміщення, кабінет музики і співів, кінолабораторія. Це дало змогу значно покращити навчальний процес на обох факультетах інституту.

Разом з тим було також збудовано типову навчальну майстерню з обробки дерева, металу, електрозварювання, обладнати складувний, гальванічний і міднообробний цехи. За навчальний рік було придбано лабораторного обладнання на суму 196 тис. крб. [7, арк. 4–5].

Значно зросла навчальна база факультету педагогіки і методики початкової освіти. У новозбудованому кор-

пусі розміщено кабінет музики і співів, класи для гри на музичних інструментах. Придбано значну їх кількість, що дало змогу забезпечити індивідуальні заняття з музики. На факультеті на 1960 р. налічувалось 9 фортепіано, 37 домбр, 15 скрипок, 24 баяни, 2 комплекти духових інструментів, значна кількість музичної літератури, магнітофонів, радіол та грамплатівок. Обладнано кабінет ручної праці, для якого придбано верстати для обробки дерева, швейні машини, значну кількість різних інструментів.

На навчально-дослідній ділянці збудовано приміщення для занять з основ сільського господарства і природознавства. Закладено зразкову пришкільну ділянку для учнів I–IV класів. Ділянку огородили парканом (спр. 262, арк. 8). Бібліотечний фонд на 1960 р. становив 115567 примірників. Для потреб інституту придбано меблів на суму 33500 крб.

На території інституту збудували і пустили в дію понижувальну електростанцію, що дало змогу мати безперебійне забезпечення електроенергії в лабораторіях та аудиторіях. Завершили також роботи по газифікації котельні, що дало змогу перейти на газове опалення. Створено також оздоровчий табір для студентів на березі р. Десни, в якому відпочивали протягом літа 100 студентів. Сім викладацьких сімей протягом 1959–1960 н.р. отримали квартири [7, арк. 9].

Отже за період 1955–1960 рр. відбувся перехідний період становлення педагогічного інституту у м. Чернівці. За цей час важливо було не лише перейти на нові навчальні плани, провести зміцнення кадрового складу викладачів, а й створити відповідну вищому навчальному закладу навчально-матеріальну базу. Кожного року створювались нові навчальні кабінети і лабораторії, збільшувався бібліотечний фонд, закуповувались нові прилади і обладнання. Було здійснено дві добудови до основного корпусу та до навчальних майстерень, що дало змогу, хоч не на довгий час, але вирішити проблему із забезпеченням студентів аудиторіями, кабінетами, актовим та спортивним залами.

На початку 60-х р. інститут намагався хоча б частково вирішити питання проживання іногородніх студентів. В грудні 1962 р. було введено в експлуатацію новозбудованій п'ятиповерховий студентський гуртожиток, який був обладнаний новими меблями та іншим устаткуванням. Він був радіофікований, в ньому був читальний зал, а на кожному поверсі кухні для приготування їжі [8, арк. 4].

З кожним роком зростала матеріальна база вузу. Вже на 1962 р. в інституті нараховувалось 15 піаніно, 49 акордеонів і баянів, 77 домбр, 15 скрипок, 10 бандур, 2 комплекти духових інструментів та інструменти для естрадного оркестру. На 1962 р. в інституті працювало 30 кабінетів і лабораторій. Книжковий фонд бібліотеки становив 150 тис. екземплярів [9, арк. 9].

Але вже у 1961–1962 н.р. навчальної площі не вистачило, навіть пропонувався перехід на навчання у 3 зміни, тому керівництво інституту неодноразово зверталось до Міністерства освіти УРСР з проханням про необхідність у найближчий час збудувати новий навчальний корпус [9, арк. 10].

Тому розширення навчальних площ продовжувалось і у другій половині 60-х років. Потреба в цьому полягала не лише через збільшення контингенту студентів,

який сягав у 1966–1967 навчальному році близько 3 тис. чоловік. Лише на денному відділенні навчалось 1007 студентів [10, арк. 9]. Відбулось також збільшення факультетів. Крім фізико–математичного та факультету педагогіки і методики початкової освіти, вже були започатковані факультет англійської мови та фізичного виховання. А це також потребувало розширення матеріально–технічної бази для підготовки учителів з нових спеціальностей.

1966 рік позначився дуже приємною подією для викладачів інституту. Було завершено будівництво 60–ти квартирних житлового будинку для викладачів педагогічного і політехнічного інститутів. Більше 30 сімей викладачів отримали квартири [10, арк. 2].

У 1966 р. інститут відзначив своє 50–ти річчя з часу його створення. Керівництво навчального закладу змогло переконати як обласних, так і республіканських очільників про необхідність будівництва нового навчального корпусу та здійснення його проектування. А вже наступного 1967 р. було розпочато його будівництво. Проте, як вказувалось у звіті про роботу інституту за 1967–1968 н. р., будівництво нового корпусу йшло “край незадовільно”, будівельники не виконували графіку будівництва, хоч завершення робіт планувалось на III квартал 1969 р. [11, арк. 3].

Саме на початку 1969–1970 н.р. було введено в експлуатацію добудову до існуючого навчального приміщення нового навчального корпусу, загальною площею 7740 м². В ньому були розміщені фізичний і математичний факультети, аудиторії, бібліотеку, читальні зали, їдальню, кабінет суспільних дисциплін, лабораторії, адміністрацію інституту. У той же час інститут замовив виготовлення проектної документації на будівництво спортивного комплексу для факультету фізвиховання [12, арк. 5].

Всі навчальні кабінети поповнювались новою літературою та приладдям і устаткуванням, наочними посібниками. Кабінет і лабораторія методики фізики поповнилися новими зразками шкільного лабораторного обладнання, а кабінет обчислювальної математики – новими обчислювальними машинами та необхідним приладдям.

На факультеті педагогіки і методики початкового навчання переобладнано кабінет педагогіки і доповнено його методичними матеріалами, наочними посібниками і літературою. Факультет мав добре обладнаний кабінет малювання та каліграфії, а кабінет музики поповнено новими музичними інструментами, що дало можливість забезпечити самостійну роботу студентів для підготовки до занять музики.

Отже в 60–ті роки основні зусилля керівництва вузу були спрямовані на розширення навчальних площ, шляхом добудови до існуючого, нового навчального корпусу. В новобудові розмістили фізичний та математичний факультети з їх лабораторіями й кабінетами, значно розширили аудиторний фонд, бібліотеку з читальними залами, студентську їдальню. Для покращення навчального процесу було закуплено обладнання та наочні посібники, бібліотека поповнилась новою літературою. Разом з тим введення в дію нової добудови дало змогу покращити навчальні умови й на факультеті педагогіки і методики початкового навчання.

На початок 70–х років інститут відчував гостру потребу у розширенні студентських гуртожитків, яких налічувалось два, проте один із них знаходився у одноповерховій, аварійній, пристосованій будівлі, інший – п’ятиповерховий, типовий будинок гуртожиток. В них проживало 528 іногородніх студентів. Загальна житлова площа їх становила 2538 м², або 4,7 м² на одного студента. Забезпеченість іногородніх студентів гуртожитком становила 46,4% [13, арк. 85].

З відкриттям нової спеціальності на фізичному факультеті – загальнотехнічних дисциплін і фізики, зросла потреба у розширенні інститутських майстерень. Разом з тим існувала значна проблема із забезпеченням викладачів житлом. Більше 30 сімей викладачів наймали житло [12, арк. 6].

Лише тільки у 1973–1974 н.р. навчальний процес в інституті почав здійснюватися в одну зміну, але всі кабінети, лабораторії, читальні і спортивні зали працювали у дві зміни [14, арк. 96].

Період навчання в одну зміну був нетривалим. Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР у 1972–1973 н.р. з Ніжинського педінституту був переведений до Чернігова історичний факультет, а факультет англійської мови переведений до Ніжина. У 1972 р. введена спеціальність “Фізика”, а у 1974 р. – “Загальнотехнічні дисципліни і праця”.

За п’ять років початку 70–х років збільшився контингент студентів денної форми навчання на 339 чол. та студентів–заочників – на 334 чол. [15, арк. 5].

Загальна площа навчальних приміщень у 1974 р. становила 6032 м², а на 1 студента – 3,29 м². З 25 аудиторій в яких навчались студенти, лише 5 – були груповими, розрахованими на 25 чоловік, 7 – на 50 чоловік, 8 – на 75 чоловік, 3 – на 100 чоловік і 2 вмщали більше 100 студентів. Крім того, працювали 23 кабінети та 22 лабораторії, 5 майстерень, 2 читальні та 2 спортивні зали. Технічними засобами на постійній основі були оснащені 6 кабінетів та 8 лабораторій [14, арк. 96].

Проте проблеми з навчально–матеріальною базою особливо загострились у зв’язку з відкриттям нової спеціальності “початкова військова підготовка та фізичне виховання”. Постанова Ради Міністрів СРСР № 727 від 25 серпня 1978 р. “Про подальші заходи з покращення початкової військової підготовки молоді” передбачали, що в Чернігівському педагогічному інституті з 1982 р. буде відкрита нова спеціальність. Щорічно інститут мав приймати по 150 чол. на навчання за новою спеціальністю. До 1982 р. необхідно було підготувати базу військової кафедри та забезпечити її необхідними кадрами.

Проте активна підготовка ректорату до створення нової кафедри і спеціальності розпочалось лише наприкінці 1980 р. Своїми силами вирішити цю проблему інститут не міг тому звертався до міського і обласного керівництва, а також до Міністерства освіти УРСР. У зверненні до Міністерства освіти ректорат вказував, що інститут працює у 2 зміни, а з відкриттям нової спеціальності стан матеріальної бази погіршиться ще більше. Характеризуючи стан навчально–матеріальної бази інституту, було вказано на відсутність потокових аудиторій, недостатню кількість аудиторій для групових занять. У дуже важкому стані знаходились майстерні, кабінети і лабораторії спеціальності “загальнотехнічні дисципліни”. Не забезпечують потреби інститутська

спортивна база та студентська їдальня. Більше 400 студентів проживають у приватних квартирах. У зв'язку з таким складним становищем з навчально-матеріальною базою ректорат вважав за необхідне терміново розпочати будівництво нового навчального корпусу, студентського гуртожитку і майстерень [16, арк. 80].

У листі наголошувалось, що для військової кафедри потрібно надати повністю ізольоване приміщення і створити необхідні умови для зберігання і охорони бойової зброї, спорядження, бойової техніки. Але саме такого приміщення інститут не має. Тому керівництво інституту запропонувало тимчасове вирішення цього питання (на 1–2 роки). Інститут пропонував як можливі варіанти передати для потреб кафедри приміщення середньої школи № 9 або приміщення облвну, які територіально близькі до інституту і в них були всі умови для створення військової кафедри.

Ректорат наголошував також і на проблемах, які можуть виникнути на факультеті фізвиховання. На квітень 1981 р. на ньому навчалось 400 студентів, а з введенням нової спеціальності контингент студентів збільшився ще на 600 чол., тобто загальна кількість студентів буде сягати 1000 чоловік. У зв'язку з цим існуюча спортивна база не зможе забезпечувати потреб навчального процесу. Тому потрібно терміново будувати спортивний комплекс з спортивними залами та басейном.

Керівництво інституту нагадувало про неодноразові звернення до Міністерства освіти УРСР з метою необхідності зміцнення навчально-матеріальної бази інституту. Очільники освітянської галузі не стояли осторонь цих проблем і виділили кошти на будівництво студентської їдальні на 300 посадкових місць та навчального корпусу вартістю 2,45 млн. крб., а також надали ліміти для проектування студентського гуртожитку на 640 місць.

У листі зазначалось, що проектування гуртожитку вже завершено, але остаточно його ще не затверджено. Проектування навчального корпусу вже здійснюється, хоч інститут отримав повідомлення про відсутність асигнувань на проектні роботи на 1981 р. Тому пропонувалось припинити проектні роботи.

За рік до початку набору студентів за новою спеціальністю керівництво інституту пропонувало:

- 1) дати згоду на передачу інституту приміщення середньої школи № 9 чи приміщення облвну для тимчасового розміщення військової кафедри;
- 2) виділити кошти для закінчення проекту нового навчального корпусу;
- 3) запланувати на 11-ту п'ятирічку будівництво навчального корпусу вартістю 2,9 млн. крб., студентського гуртожитку на 640 місць, спортивного корпусу та приміщень для майстерень [16, арк. 81].

Як же виконувались вищезгадані прохання?

Передавати інституту приміщень школи чи облвну не довелось. Місцеві органи влади надали на правах орендного утримування приміщень колишнього Чернігівського районного комітету КПУ. Двоповерхове приміщення з господарськими спорудами задовольняло новостворену військову кафедру.

Впродовж 1981–1982 рр. була збудована студентська їдальня. Будівництво здійснювало управління капітального будівництва м. Чернігова. Кошторис будівництва становив 115,8 тис. крб. Після відкриття нової їдальні

під аудиторний фонд факультету загальнотехнічних дисциплін було передано приміщення попередньої їдальні [17, с. 386].

Вже у 1983 р. було завершено проектування нового навчального корпусу. Це мала бути велика споруда, парадний вхід до якої мав виходити на вулицю Шевченка. Проте розпочати будівництво у 1983 році не змогли у зв'язку з відсутністю фінансування, а коли воно з'явилося, то не знайшли будівельної організації, яка б змогла освоїти виділені кошти. У наступні роки вже зникли неосвоені кошти, а будівництво так і не розпочалось. Проте будівництво гуртожитку, яке було розпочато у 1987 р. завершилось у 1988 р. [17, с. 386].

Наприкінці 80-х років у розпорядженні інституту були навчальні і спортивні корпуси, 2 навчальні майстерні, санаторій-профілакторій на 50 місць, спортивно-оздоровчий табір на 200 чоловік, їдальня, 4 гуртожитки (загальна площа їх становила 24220 м², житлова – 10905 м²) де мешкали 2005 чол. Працювала бібліотека, кімната-музей Т. Шевченка, кімната-музей спортивної слави Чернігівщини. Проте інститут продовжував працювати у дві зміни [2, с. 11].

У 1992 р. для потреб історичного факультету обласне керівництво передало колишню будівлю обласного управління внутрішніх справ, розташовану в центрі міста. До революції 1917 р. у цій будівлі був готель М. Бодаєва, у тридцяті роки – НКВС, у повоєнні роки – знаходилось управління внутрішніх справ. Приміщення вмістило близько 800 студентів денного відділення, понад 50 викладачів. Хоч заняття в цьому приміщенні проходили у дві зміни [2, с. 11].

Загальна площа навчальних приміщень на 1998 р. становила 23200 м², що давало змогу повною мірою забезпечити навчання студентів на шести факультетах. Разом з тим на даний час інститут мав чотири гуртожитки, житлова площа яких сягала 10905 м², в них проживало 1785 чоловік [18, арк. 3].

Отже, у 70–90-ті роки об'єктивною необхідністю розширення матеріальної бази стало значне збільшення нових спеціальностей та спеціалізацій. Проте проблема розширення навчальних площ в основному вирішувалась шляхом надання інституту колишніх приміщень партійних чи радянських установ та добудови до існуючих – студентської їдальні, спортивного корпусу й навчальних майстерень. А от спорудити спроектований новий навчальний корпус на початку 80-х років так і не вдалося. Але створена наприкінці 90-х років навчально-матеріальна база відповідала потребам вищого навчального закладу педагогічного спрямування.

Список використаних джерел

1. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Радянська школа, 1966. – 100 с.
2. Боровик А. М. Проблема, яка має бути вирішеною // Матеріали науково-практичної конференції “Другі Фльорівські читання”. – Чернігів, 2011. – 132 с.
3. Боровик А. М. Чи не настав той час? // Сіверянський літопис. – 2011. – № 6. – С. 125–134.
4. Державний архів Чернігівської області. – Ф. Р-608. – Оп. 2. – Спр. 139. – 58 арк.
5. Там само. – Спр. 170. – 39 арк.
6. Там само. – Спр. 224. – 58 арк.
7. Там само. – Спр. 262. – 160 арк.
8. Там само. – Спр. 359. – 174 арк.
9. Там само. – Спр. 301. – 205 арк.

10. Там само. – Спр. 454. – 158 арк.
11. Там само. – Спр. 484. – 81 арк.
12. Там само. – Спр. 542. – 148 арк.
13. Там само. – Спр. 570. – 102 арк.
14. Там само. – Спр. 666. – 111 арк.
15. Там само. – Спр. 705. – 166 арк.
16. Там само. – Спр. 1007. – 82 арк.
17. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернігівська область. – К. : Знання України, 2012. – 419 с.
18. Статистичний звіт Чернігівського державного педагогічного інституту за 1998 р. – Чернігів, 1998.

References

1. Pivstolitija nevtomnoi' praci: Narys istorii' Chernigivs'kogo derzhavnogo pedagogichnogo instytutu im. T. G. Shevchenka. – K. : Radjans'ka shkola, 1966. – 100 s.
2. Borovyk A. M. Problema, jaka maje buty vyrishenoju // Materialy naukovu-praktychnoi' konferencii' "Drugi Fl'orivs'ki chytannja". – Chernigiv, 2011. – 132 s.
3. Borovyk A. M. Chy ne nastav toj chas? // Siverjans'kyj litopys. – 2011. – № 6. – S. 125–134.
4. Derzhavnyj arhiv Chernigivs'koi' oblasti. – F. R–608. – Op. 2. – Spr. 139. – 58 ark.
5. Tam samo. – Spr. 170. – 39 ark.
6. Tam samo. – Spr. 224. – 58 ark.
7. Tam samo. – Spr. 262. – 160 ark.
8. Tam samo. – Spr. 359. – 174 ark.
9. Tam samo. – Spr. 301. – 205 ark.
10. Tam samo. – Spr. 454. – 158 ark.
11. Tam samo. – Spr. 484. – 81 ark.
12. Tam samo. – Spr. 542. – 148 ark.
13. Tam samo. – Spr. 570. – 102 ark.
14. Tam samo. – Spr. 666. – 111 ark.
15. Tam samo. – Spr. 705. – 166 ark.
16. Tam samo. – Spr. 1007. – 82 ark.
17. Vyshha pedagogichna osvita i nauka Ukrai'ny: istorija, s'ogodennja ta perspektyvy rozvytku. Chernigivs'ka oblast'. – K. : Znannja Ukrai'ny, 2012. – 419 s.
18. Statystychnyj zvit Chernigivs'kogo derzhavnogo pedagogichnogo instytutu za 1998 r. – Chernigiv, 1998.

Borovik M. A., PhD student, Chernihiv State Pedagogical University (Ukraine, Chernihiv), borovkk_nikolay.mail.ru

Formation training base Chernihiv Pedagogical Institute (1954–1998)

Stages of educational and material basis forming of Chernihiv pedagogical institute during forty-four year period were analyzed on the basis of archive data. Research is grounded on principles of historicism, objectiveness and systemacity. Conclusions on the values and the problems of discussed point are being formed on the basis of research.

Keywords: Chernihiv pedagogical institute, educational and material basis classrooms, laboratories, auditoriums.

Borovik M. A., аспірант, Чернігівський національний педагогічний університет (Україна, Чернігів), borovkk_nikolay.mail.ru

Формирование учебно-материальной базы Черниговского педагогического института (1954–1998 гг.)

На основании архивных источников проанализировано этапы учебно-материальной базы Черниговского пединститута на протяжении почти сорока четырёх лет его деятельности. Исследование базируется на принципах историзма, системности и объективности. На основании проведенного изучения сделаны выводы о достижениях и проблемах в решении этого вопроса.

Ключевые слова: Черниговский педагогический институт, учебно-материальная база, кабинеты, лаборатории, аудиторный фонд.

* * *

УДК 94(477)“1945/1952”:378

Лук'яненко О. В.
кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри
культурології, Полтавський національний
педуніверситет ім. В. Г. Короленка
(Україна, Полтава), lukyaneneneko.ov@gmail.com

МІЖ ГНОБЛЕННЯМ ТА ВІДРОДЖЕННЯМ: УКРАЇНЬСЬКА МОВА
У ПОВОЄННИХ ПЕДІНСТИТУТАХ УРСР

Ілюструється формування мовного середовища у педінститутах УРСР повоєнного періоду (1945–1952 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної преси дозволило простежити нарішування наступу радянської імперської ідеології на окремішність української мови; відслідкувати співвідношення послаблення агресії щодо національної унікальності мови з хвилями потужного наступу на усьому лінгвістичному фронті. Відтворено послідовність нагнітання атмосфери у середовищі освітян щодо “націоналістичного привиду” української літератури. Зроблена оцінка ставлення педагогів до окремих аспектів поточного процесу творення підручників з української мови та літератури. Описана практика уведення єдиного мовного режиму у вищій школі, який, попри плани русифікації, сприятиме посиленню позицій української мови.

Ключові слова: педагогічний інститут, українська мова та література, український націоналізм, єдиний мовний режим, повоснна Україна.

Проблема “українськості” вищої педагогічної школи тісно пов’язана з мовним тлом. Багатонаціональний Советський Союз де-юре дотримувався багатокультурності, навіть мав здобутки нетривалої політики коренізації. Та попри це голосно заявляв про неподільність держави. Ця монолітність рядів мала бути забезпечена єдиною мовою, що б вивищувалася над національною окремішністю. Влада робила все, аби “просвітити” “темні зрадянзовані колонії” здобутками “великого і могутнього язика”. Українська ж мова знову опинилася десь за політичним припічком. У цій розвідці ми спробували відтворити протікання українофільських та українофобських процесів у середовищі освітян вищої школи. Визначення механізмів їхнього “обрусіння” чи глибшого мовного фанатизму ще попереду. Тут же головне побачити, як крізь профільну пресу влада намагалася нав’язати освітянам мовні орієнтири.

У післявоєнній Україні національним почуттям сталінський режим дав волю. Так треба було зробити заради знищення зовнішнього ворога. Та, залишившись єдиним диктатором у Східній Європі, Йосип Віссаріонович знову почав затягувати “націоналістичний зашморг”. Спершу проблема української мови не була політичною. Навпаки, здавалося, що всі навколо були готові допомагати високо тримати багнета грамотного україномовного освітянина.

Так, на сторінках “Радянської освіти” у січні 1946 р. з’явився показовий фейлетон. У ньому розповідалося про директора Вінницького педінституту П. Пацея, який нібито почав ознайомчу екскурсію для журналістів і попрямував коридорами освітнього закладу. На одній зі стін оглядачі побачили розпорядження, накази і тринадцятий випуск газети з традиційно для усіх “патріотичних освітніх закладів” – “За більшовицькі кадри”. Серед її авторів не було студентських імен, проте сторінки рясніли прізвищами викладачів. Пояснюючи низьку студентську активність у вправлянні з пером, директор зауважував, що номер присвячений питанням компетенції викладачів.

Була серед публікацій і замітка декана мовного факультету Моргуліса. Той критикував лінгвістичну грамотність вінницьких студентів. Їхня мова рясніла неправильними зворотами, лексичними паразитами та